

**РОМАН ПРО ПОДОРОЖ У ПАМ'ЯТЬ, АБО НАМІР
НЕСКІНЧЕННОСТІ (за твором Любка Дереша «Намір!»)**

У роботі порушено проблему поняття пам'яті. Цей фактор людської природи розглядається з психологічного та літературознавчого боків. Особлива увага приділяється пам'яті у романі Л. Дереша "Намір".

У статті є спроба розкрити «Намір!» Петрика П'яточкіна чи то самого Любка Дереша.

Ключові слова: пам'ять, постмодернізм, письменник, роман, герой.

The problem of the concept of memory is raised in the article. This factor of human being is considered from a psychological and literary aspects. Lubko Dereshh's novel "Intention" is dedicated to the concept of memory.

There is an attempt in the article to discover Petryk Pyatochkin' or even Lubko Deresh' intension.

Key words: memory, postmodernism, writer, novel, the hero.

Перед тим, як перейти до конкретного твору відомого молодого українського письменника Любка Дереша «Намір!», варто згадати, що відносимо його творчість до постмодернізму. Тамара Гундорова, наприклад, вважає, що як такого постмодернізму на теренах української літератури немає. Натомість зауважує, що маємо таке поняття як постколоніальна або ж післячорнобильська література. Згадує й про літературу кітч: «...у сучасній літературі спостерігаємо повернення до естетики кітч й активне застосування прийомів кітч. На сьогодні уже утвердився молодіжний кітч, представлений іменами С. Жадана, Л. Дереша, О. Ушкалова, І. Карпи» [2, с. 67]. Згодом авторка книги «Кітч і література» зазначає: «Загальновідомо, що слово «кітч» означає щось погане. Наприклад, неякісне мистецтво, поганий смак (несмак), а то й взагалі відсутність будь-якого смаку, тривіальність, шаблон» [2, с. 14]. Але що ж

це за поняття, вона теж дає визначення: «Кітч – мікромодель масової культури, семіотична програма якої – імітування, копіювання та перетворення мистецтва на товар» [2, с. 5].

З цих слів можемо сказати, що творчість Любка Дереша частково належить до цього поняття, адже він часто звертається до копіювання, наслідування інших авторів. Але не можемо сказати, що його романи – це вияв несмаку, або взагалі його відсутність. Просто творчість спрямована на певну аудиторію. Про це говорить літературознавець Р. Харчук: «Література Любка Дереша – це, звичайно, сублітература, розрахована на освічену молодь, так званих неформалів або тих, хто хоче ними бути, кого не влаштовують стандарти масового або попсового суспільства» [12, с. 224].

Тобто автор «Культу», «Поклоніння ящірці», «Наміру!» та інших творів не намагається зацікавити всіх своїм письмом, а звертається скоріше до «собі подібних».

Та все ж Харчук не заперечує, що «Письмо Л. Дереша попри задекларовану альтернативність, насправді не виходить за межі масової літератури» [12, с. 224].

Коли звернутися до визначення поняття постмодернізм у літературознавчих енциклопедіях, то бачимо: «Прихильники постмодернізму наголошують, що сучасний митець, на відміну від митців минулих епох, має справу не з чистим матеріалом, а з адаптованим культурою, тому його твір позбавлений первісної свіжості, видається осереддям інтертекстуальності як на фабульно-композиційному рівнях, алюзіями на інші твори, нанизуванням цитат, своєрідним центоном, колажем, свідомою компіляцією, стилізацією, самоіронією...» [9, с. 255]. Це бачимо на прикладі романів Любка, а ще бачимо підтвердження того, що стильові ознаки постмодернізму у кожного автора виявляються по-своєму, проте жоден із них повністю не вписується у напрям. Це спричинює сумнів у тому, чи можна постсучасних українських письменників вважати повністю постмодерністами. Кожен із них використовує деякі властивості поетики постмодернізму, але не в повному обсязі, що не означає

стильової неповноти в українській літературі [9, с. 256]. В цьому цілком виявляється Дереш як автор сучасної української прози.

В рецензії на «Намір!» А. Куруккул говорить про те, що література поділяється на «нашу літературу» та «їхню тупу фігню», серед інших категорій можна виділити «марсіанську інтелектуальну прозу», «афігезну філософську прозу» та «говьонний постмодерністський декаданс». «Наша» література – саме тому й наша, що кожен може винайти там своє, рідне, особисте [8]. Рецензент зауважує й той факт, що Дереш належить саме до «нашої літератури» й розтлумачує чому саме: «Любка Дереш – безперечно «наша» література. Чи не доказом цього є те, що вже декілька дівчаток оповідали мені уривки з роману й тлумачили їх потаємний філософський зміст, котрий збігався з їх власним (дівчаток) езотеричним досвідом. Так, ми можемо побачити себе у Петрику П'яточкіну чи у Гоці Дралі, - ми можемо винайти себе в романах Дереша, бо вони про нас і написані.... За це ми, власне, Любка Дереша й любимо...» [8].

Бачимо, що до творів Любка Дереша ставляться неоднозначно, але це ще раз свідчить про те, що романи його читають, а тому в людей така література викликає емоції: у когось позитивні, в когось негативні. Тому спробуємо розкрити «Намір!» Петрика П'яточкіна чи то самого Любка Дереша.

Роман про пам'ять не перший, а тому тісно пов'язаний із попередніми творами. ««Культ», «Поклоніння ящірці» і «Намір!» становлять собою трилогію не тільки тому, що перебувають у спільному хронотопі – наші дні, Галичина, містечко Мідні Буки, а й тому, що репрезентують досі найповніший в українській літературі образ нового покоління. Подібна повнота образу сучасної молоді характерна хіба що для роману С. Ушкалова «ОБЖД» (2007). «Культ» містить у собі елементи трилеру, «Поклоніння ящірці» - детективу, «Намір!» - роман про подорож у пам'ять» [12, с. 221]. «Героєм роману «Намір!» є наділений феноменальною пам'яттю Петя П'яточкін, який також живе у Мідних Буках, але змушений після закінчення школи їхати до Хоботного, що під Тернополем, доглядати свою бабу» [12, с. 224].

Тут варто звернутися до психології, звідки знаємо, що пам'ять – це здатність живої системи фіксувати факт взаємодії із середовищем (зовнішнім або внутрішнім), зберігати результат цієї взаємодії у формі досвіду і використовувати його в поведінці [1, с. 309].

Петрик П'яточкін так говорить про те, з чого це все почалося: «Я виліз на дерево і побачив там щось таке, що назавжди змінило мою пам'ять, перетворило її з мілкої калюжі на бурхливий океан» [4, с. 13]. І тільки тоді, коли П'яточкін приходить на свій перший екзаме́н, з ним стається непояснюване: «І тут воно сталося. Я побачив перед собою відповідь на білет. Побачив так виразно, що смикнувся на стільці. Це була сторінка з мого зошита відповідей. Я навіть мусів пересвідчитися, чи не дивлюся у зошит безпосереднім чином. Але ж ні, зошит лежав на колінах, а я продовжував бачити відповідь, як на екрані» [4, с. 21]. У цьому випадку спрацьовує один із головних процесів пам'яті – відтворення [1, с. 316].

Виявлення такого феномену у собі П'яточкіна шокує, але згодом він починає просто гратися своєю пам'яттю: «Години три я сидів і від нічого робити випробовував пам'ять на різних дрібничках: яких кольорів смуги на Нелиному халаті, у скільки пучків згруповані ворсинки на зубній щітці, який узор циновки на сходах між першим і другим поверхом, кількість сходин між другим поверхом і горищем, та інше» [4, с. 22].

Після різних махінацій зі своїм феноменом «П'яточкін захоплений ідеєю телепортації. Саме цим він шокував свою подружку Гоцу Дралу, яка вирішила, що Петя божевільний» [12, с. 224]. Він починає телепортуватися в минуле, перебуває навіть в тих місцях і з тими людьми, яких раніше навіть не зустрічав. «Проте, на тлі безкінечного занурювання у феноменальну пам'ять героя відбувається драма. Він (Петро) прагне до заглиблення у нескінченні світи холодного космосу та хоче взяти з собою Її (Гоцу Дралу)» [8], але дівчина відмовляється з тої причини, що через своє «занурювання» Петро просто не помічає її та того, що прагне вона. Дівчина обирає собі інше життя, але отримує смерть.

Якщо раніше Дереш акцентував увагу на сновидіннях, то у цьому творі пам'ять людини займає найважливішу роль. Зборовська говорить: «Кожна людина бере участь у несвідомому творчому процесі, породжуючи сновидіння. Тлумачення сновидінь закладає основи для тлумачення художнього твору, де свідомий елемент виконує важливу рол упорядкування спонтанних образів» [6, с. 59]. Тут несвідомий творчий процес формується через Петриків феномен, який несподівано виявляється, так несподівано і зникає. Спрацьовує «забування, яке виявляється у тому, що втрачається чіткість запам'ятованого, зменшується його обсяг, виникають помилки у відтворенні, воно стає неможливим і, нарешті, унеможлиблюється впізнання» [1, с. 318].

Вирішення проблеми існування феноменального хлопчика бачимо на завершенні історії. «Кінець роману – це початок нового життя Петра, - життя у Намірі Нескінченності» [8]. Це своєрідне розчарування, але віднайдення нової мети.

Саме після того, як Петро починає втрачати свій феномен, тобто забувати, він їде знову до своєї баби, «яка збирається помирати, замовляє їй труну й викликає електрика, аби той полагодив перегорілу проводку. Електрика, який був алкоголіком (на думку Любка Дереша, алкоголізм сильно підриває авторитет людини, алкоголіків люди зазвичай взагалі не шкодують), убило струмом, баба дійшла фінішу через вік. Це означало, що між двома смертями третій може прошигнути непоміченим. Петя приймає просте рішення – відкручує газ, будинок з трупами вибухає, а п'ятчкін втікає в туман. Його намір – намір Нескінченності» [12, с. 224].

П'ятчкін нарешті знаходить остаточне рішення, яке дозволяє вийти йому із цього світу: «Я бачу, який бездоганий дарунок залишила для мене смерть у цій хаті. Я бачу це різко й однозначно... Смерть двох – перелітний шанс третього» [4, с. 266]. Лише зараз бачимо у чому ж захований намір головного героя:

«Це геніальний виклик для Духу.

Дух є я

я є Дух

Мій намір – Намір Нескінченності.

Я і Намір – Одне.

Намір!» [4, с. 269].

Література

1. Варій М. Й. Загальна психологія. : підр. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій – [3-тє вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. / Т. Гундорова. – К. : Факт, 2008. – 284 с. – (Сер. «Висока полиця»).
3. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі : Письменник і літературний процес / В. Г. Даниленко. – К. : Академвидав, 2008. – 352 с.
4. Дереш Л. Намір! [Текст] / вступ. ст. Ю. Р. Іздрика. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 272 с.
5. Зборовська Н. В. Код української літератури : Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. / Н. В. Зборовська. – К. : Академвидав, 2006. – 504 с.
6. Зборовська Н. В. Психоаналіз і літературознавство : посібник. / Н. В. Зборовська – К. : «Академвидав», 2003. – 392 с. (Альма-матер).
7. Ильин И. Постмодернизм. Словарь терминов. / И. Ильин. – М. : ИНИОН РАН (отдел литературоведения) – INTRADA. 2001. – 384 с.
8. Курукулл А. Рецензія. Любко Дереш. "Намір" [Електронний ресурс] : Режим доступу до інтернету : <http://h.ua/story/14664/>. – Назва з екрану.
9. Літературознавча енциклопедія : У 2-х томах. Т. 2 / Автор-укладач. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с. (Енциклопедія ерудита)
10. Павличко С. Теорія літератури / Передм. М. Зубрицької. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
11. Стусенко О. Любко Дереш: історія хвороби [Електронний ресурс] : Режим доступу до інтернету : <http://litakcent.com/2008/07/04/ljubko-deresh-istorija-hvoroby/>. – Заголовок з екрану.
12. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : Постмодерний період : навч. посіб. / Р. Б. Харчук – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 248 с. (Альма-матер).